

Kazay Endre gyógyszerész emlékezete a Fejér megyei Vértesacsán

Dr. Szmodits László

Kazay Endre életútja

A Fejér megyei Vértesacsá gyógyszerertárában egy országos híró, tudós gyógyszerész dolgozott élete utolsó öt évében, aki mindig a betegek gyógyulását szolgálta, de kora kulturális előrehaladásáért is sokat fáradozott.

A Szatmár vármegyei Nagybányán 140 éve, 1876. november 10-én született. A szülei nagyon dolgozó emberek voltak. Apja, *Kazay András* molnármester a közeli misztótfalui malomban végzett munkája jövedelméből nevelte fel feleségével, *Fuchs Brigittával* öt gyermeküket.

Endre a szülőhelyén végezte az elemi iskolai tanulmányait és a gimnázium hat osztályát. A kiváló tehetsége már fiatalon megmutatkozott, mert 15 éves korában egy száz oldalas értekezést írt „Universitas” címmel az élet lényegéről és a világmindenség fejlődéséről. Ebben az időben már többször emlegette, hogy pap szeretne lenni. De a kiváló tanárai révén egy életre megkedvelte a természettudományokat. Ezért már 1893-ban belépett szülővárosában *Ember Elek* Arany Sas gyógyszerertárába gyakornoknak. Principálisa a kor kiváló gyógyszerésze volt. Abban az időben egy kisvárosi patika vezetése mellett bőven volt ideje a tanításra. De a tanítvány is szorgalmasan jegyzetelt. Az első cikkeit is ezekben az években írta. Az akkor megjelent *Pallas Nagylexikon* kötetei hatására elhatározta egy gyógyszerészeti lexikon összeállítását. Ehhez felhasználta a misztótfalui nyomda könyvtárát is. A kézirat már 1898 végére már elkészült. Kazay Endre ekkor még mindössze 22 éves gyógyszerészgyakornok volt. A Gyógyszerészi Hetilap folytatásokban szemelvényeket közölt belőle. A négy kötetes munka 1900-1901-ben jelent meg (*elektronikus kiadását lásd a www.gyogyszeresztortenet.hu E-könyv menüpontjában*).

Segédi éveit Szilágysomlyón, Marosludason, Nagybányán és Debrecenben töltötte. Beiratkozott 1901-ben a Budapesti Tudományegyetemre, ahol két év múlva, 1903. június 15-én gyógyszerészi oklevelet szerzett. Kitűnő szerves kémiai jegyzete két kiadásban jelent meg (1903, 1908 nyomtatásban). Az egyik neves professzora, *dr. Than Károly* egyetemi tanár hamar felfigyelt tehetségére és meghívta őt tanársegédnek az intézetébe. De abban az időben egy ilyen állásért csak csekély fizetés járt, így az ógyallai Szentháromság gyógyszerertárban kezdte el pályáját, hogy anyagilag is támogassa az idős szüleit (1). A patikát később bérbe vette. Az ógyallai városi csillagda és meteorológiai intézet vezetőségében megtalálta az irányítást tudományos ambícióihoz. Itt szerkesztett egy törésmutató mérőműszert (polariméter) és egy spektroszkópot. A későbbi munkahelyein is állandóan vizsgálta a vegyszerek és az elkészített gyógyszerek fizikai mutatószámait.

Meteorológiai és csillagászati megfigyeléseket is végzett. A Zólyom vármegyei nagyszaltnai Szentlélek gyógyszerertárban működött 1908-1910 között. Itt folytatta tudományos munkáját és publikációs tevékenységét. A falusi magány és a kultúrkörnyezet hiánya miatt 1910-ben elfogadta a Török Sándor által alapított budapesti Galenus Gyár (ma Reanal Finomvegysergyár) meghívását, ahol öt évig volt igazgató-fővegyész. Itt gépeket is szerkesztett. Egy pályamunkáját pedig elismerte a Magyar Tudományos Akadémia. Emellett még a Gyógyszerészhallgatók Egyesületében és a Drogista Szakiskolában is oktatott (2). Az iskolában osztályfőnök is volt. Szabadidejében az 1904-ben felfedezett budapesti Pálvölgyi barlangot is többször bejárta és ma is helytálló módon feltérképezte. A Turisták Lapja 1911. évfolyamában is beszámolt erről.

Az I. világháború idején már egyre nehezebb volt a fővárosban a megélhetés. Ezért 1915 tavaszán bérbé vete a Bihar vármegyei vaskóhi Szentháromság patikát. Még innen is többször a fővárosba utazott, hogy előadásait megtarthassa. A Fejér vármegyei vértésacsai Magyar Korona gyógyszerertár élére 1918 szeptemberében került. Itt a helyi iskolában is tanított a világháborúban elesett tanárok helyett. Elsősorban a természettudományos tárgyakat oktatta. A helyi lakosságnak egészségnevelő előadásokat tartott. A falu katolikus templomában orgonált a vasárnapi miséken. A Tanácsköztársaság idején a megyei gyógyszerertárakat ellenőrizte. Kétszázötven publikációjának nagyobb része gyógyszerészi tárgyú volt. Német nyelvű írásai osztrák szaklapokban jelentek meg, mellyel külföldön is hírnevet szerzett. De nagy műveltsége révén művészettörténeti és zeneelméleti témákról is értekezett. Egész életpályáján csak kisforgalmú gyógyszerertárakban működhetett, mert nehéz anyagi helyzete miatt nem tudott nagy forgalmú városi patikát, vagy jól felszerelt laboratóriumot megvásárolni. Még utolsó hónapjaiban is megtartotta a fővárosi előadásait. Legutolsó előadására 1923. március 6-án került sor. A már hosszabb ideje betegeskedő *Kazayt* ez az utazás nagyon megviselte. Így megfázott és ágynak dőlt. Ilyen állapotban sem feledkezett meg a kis falu betegeiről. A patika bejáratára egy cédulát helyezett el: „orvosságért tessék a lakásba beszólni!”. Néhány héttel később sajnos már egy gyászkeretes értesítés került az első jelzés helyére: „Kazay Endre vértésacsai gyógyszerész 1923. április 20-án elhunyt”.

Kazay Endre tisztelete Vértésacsán

Ez a település nagyon régi eredetű. Először egy 1330-ban keletkezett oklevél említette a Felacha (Felsőacsa) lakott helyet. A XVII. század végére a környező apró falvak húzódtak kissé közelebb a középkori eredetű templomhoz. A község gyógyszerertárát 1906-ban alapították. *dr. Winkler Lajos* egyetemi tanár még az életében „magyar Scheele”-nek nevezte *Kazayt*, mert angol kollégája is gyógyszerertárban működve végzett kimagasló tudományos munkát. *Kazay Endre* érdemeit számos nekrológban méltatták. *Kovács Ödön* 1924-ben egy emléklakettet készített a tiszteletére. *Dr. Vondra*

Antal (1892-1966) a Kazay család kérésére lett a patika tulajdonosa, amíg Kazay leánya, *Kazay Adél* (1909-1944) el nem végezte a budapesti egyetemet. *Vondra dr.* itt írta meg a *Studény Jánossal* kiadott *Hírneves gyógyszerészek* című könyvük utolsó fejezetét Kazay Endréről (*elektronikus kiadását lásd a www.gyogyszeresztortenet.hu E-könyv menüpontjában). *Szász Tihamér* javaslatára 1941-ben alapították meg a Magyar Gyógyszerészet Pantheon Bizottságát. A *dr. Mozsonyi Sándor* egyetemi tanár elnökletével működött Bizottság az elsők között vette fel őt a Pantheonba (3).*

Az 1930-as évek végétől már *Kazay Adél* kezelte a patikát, aki 1944 végén elhunyt. A halála után hatósági kezelő került a gyógyszertár élére, aki az államosításig (1950. VII. 24) vezette a patikát.

Az 1940-es évek első felében már nagyon elhanyagolt állapotban volt a neves gyógyszerész sírja. Többszöri próbálkozás után csak 1968-ban korszerűsítették a régi síremléket, megtisztítva annak a környezetét. A falu északi bevezető útján egy tábla jelzi a Kazay síremlékhez az útirányt. Azóta már számos közleményben méltatták a sokrétű gyógyszerési munkásságát. *Dr. Lárencz László* (1940-2014) gyógyszerész pedig nagyon eredményes kutatómunkával doktori értekezésben dolgozta fel *Kazay Endre* pályafutását és a tudományos tevékenységét (4) (*elektronikus kiadását lásd a www.gyogyszeresztortenet.hu Doktori értekezések és szakdolgozatok menüpontjában). A Magyar Gyógyszerészeti Társaság 1968-ban Kazay Endre Emlékérmét alapított a Társaságban végzett kiemelkedő szakmai munkásság jutalmazására. A kitüntetettekről 2004-ben egy fényképes album jelent meg (5) (*elektronikus kiadását lásd a www.gyogyszeresztortenet.hu E-könyv menüpontjában).**

Az 1963-tól Vértesacsán tanított *Bodnár Gyula* (1922- 2007) tanár, az általános iskola volt igazgatója pedagógiai munkája mellett még a tanítványait is bevezette a neves gyógyszerész életművének kutatásába. A községben élő német nemzetiségű lakók hagyományörzéséért is lelkesen dolgozott. Nagy szerepe volt még abban is, hogy a „Mi Újság Vértesacsán” című önkormányzati lapban cikksorozat jelenhetett meg *Kazay Endréről*. Így a falu lakói is megismerhették a tudós gyógyszerész pályarajzát és érdemeit. Az 1980-as évek végétől többször javasolták, hogy a községi általános iskola felvehesse *Kazay Endre* nevét, amelyet sajnos mindig megakadályoztak. Az 1990-es évek közepén, a patika-privatizáció idején *dr. Burgetti László* gyógyszerész vásárolta meg ezt a gyógyszertárat. Felkérte a neves Kazay-kutató *dr. Lárencz Lászlót* egy Kazay-emlékszoba kialakítására a patikában. A gyógyszertár bejárati falán emléktábla hirdeti Kazay emlékezetét. *Burgetti dr.* létrehozta a Kazay Gyógyszerészeti Alapítványt a gyógyszertár fenntartására és a fiatal gyógyszerészek anyagi támogatására. Közben, 1999-ben új síremléket állítottak fel a községi temető díszsírhelyén. A Nemzeti Kegyeleti Bizottság 2008-ban megyei védett síremlékké nyilvánította a Kazay sírt. A gyógyszertár kertjében 2002-ben emlékfát ültettek el, amely azóta is szépen növekszik. Minden év őszén Kazay ünnepséget rendezett a Gyógyszerészeti Alapítvány kuratóriuma. A patika falán lévő emléktábla és a síremlék megkoszorúzásain

emlékbeszédekben méltatták sokoldalú munkásságát, utalva arra is, hogy az életünk küzdelmeiben is követhetjük példáját.

Hosszú várakozás után egy jelentős előre lépésre került sor 2009. szeptember 26-án. A községi óvoda és általános iskola egy közös Általános Művelődési Központtá alakult át és felvette *Kazay Endre* nevét. Ma a református egyház vállalja a művelődési központ fenntartását. Jelenleg további hat magyarországi gyógyszertár viseli *Kazay* nevét. Ugyancsak Vértesacsán ma már van *Kazay* utca is.

Kazay Endre küzdelmes élete még napjainkban is serkenthet az emberi tartásra és a tenniakarára. Egyedül csak az értékmentéssel és értékteremtéssel alapozhatjuk meg a jövőnket! Ezért valamennyi helyi kiválóság példamutató tevékenységét fel kell tárnunk és meg kell ismertetnünk a fiatalokkal és más érdeklődőkkel. A 140 éve született neves gyógyszerész emléke erre kötelez bennünket: „*A múlt nemes hagyományainak tiszteletben tartása felemelkedésünk legfőbb biztosítéka!*” (Dr. Milkó Vilmos orvos, egyetemi tanár).

Hivatkozások

1. *Lárencz László*: *Kazay Endre* újabb életrajzi vonatkozásai. Gyógyszerésztörténeti Diárium IV. 1 (12), 35-46 oldal (1975).
<http://www.gyogyszeresztortenet.hu/wp-content/uploads/2013/08/Gy%C3%B3gyszer%C3%A9szt%C3%B6rt%C3%A9neti-Di%C3%A1rium-1975.pdf>
2. *Lárencz László, Szmodits László*: *Kazay Endre* neves magyar gyógyszerész oktatási tevékenysége. Gyógyszerészet 52 (4), 221-222 (2008).
<http://www.gyogyszeresztortenet.hu/wp-content/uploads/2013/09/Kazay-Endre-neves-magyar-gy%C3%B3gyszer%C3%A9sz-oktat%C3%A1si-tev%C3%A9kenys%C3%A9ge.pdf>
3. Gyógyszerészi Almanach az 1942. évre, 629. oldal. Szerkesztő: Szász Tihamér. A Gyógyszerészi Szemle kiadása. Budapest, 1941.
<http://www.gyogyszeresztortenet.hu/wp-content/uploads/2013/11/Gy%C3%B3gyszer%C3%A9sz-i-almanach-1942.pdf>
4. *Lárencz László*: *Kazay Endre* élete és munkássága. Gyógyszerészdoktori értekezés, 106 o. Készült: Semmelweis Orvostudományi Egyetem Gyógyszerésztudományi Kar Egyetemi Gyógyszertár és Gyógyszerügyi Szervezési Oktató Csoport. Budapest 1986.
<http://www.gyogyszeresztortenet.hu/wp-content/uploads/2014/08/Kazay-Endre-1876-1923-%C3%A9lete-%C3%A9s-munk%C3%A1ss%C3%A1ga.pdf>
5. *Burgett László* (szerk.): *A Kazay Endre Emlékérem kitüntetettjei. 1968-2003.* Vértesacsai Kazay Gyógyszerészeti Alapítvány, Vértesacsá, 2004.
<http://www.gyogyszeresztortenet.hu/wp-content/uploads/2013/08/A-Kazay-Endre-Eml%C3%A9k%C3%A9rem-kit%C3%BCntetettjei-1968-2003.pdf>